

BRUNSZVIK TERÉZ ÉLETE ÉS MŰKÖDÉSE
A BIBLIOGRÁFIA TÜKRÉBEN¹

Ennek a bibliográfiának az a célja, hogy ismertesse a BRUNSZVIK Teréz életének főbb állomásaira vonatkozó megemlékezéseket és tanulmányokat.

Törekedtem arra, hogy mind külföldi kapcsolatait, mind a haza érdekében tett szolgálatait bemutassam a kortársak, valamint az utókor íróinak szavaival.

Az anyagot két részre osztottam, ún. a folyóiratok és az önálló kiadványok anyagára. Mindkét részt időrendi sorrendben állítottam össze, azon belül pedig betűrendben. Kivételt csak az ismertetéseknél tettem, melyeket közvetlenül az ismertetett mű után soroltam be.

A pedagógiai, valamint egyéb folyóiratok egyaránt megbecsüléssel és elismeréssel adóznak BRUNSZVIK Teréz emlékének. A megemlékezéseknek egy része a tudományos igényeknek megfelelő, míg más részük kisebb jelentőségű. Együtt alkalmasak arra, hogy BRUNSZVIK Teréz sokrétű tevékenységét és nagyszámú hazai valamint külföldi kapcsolatát kellőképpen megvilágítsák.

BRUNSZVIK Teréz halálának századik évfordulója időszerűvé teszi, hogy a magyar kisdedővő megalapítójáról, az óvónőképzés és a magyar nőnevelés eme kiemelkedő egyéniségéről megemlékezzünk. Egyéniségének különös varázst ad kora két nagy szellemével, BEETHOVENNEL és PESTALOZZIVAL való ismeretsége. Ezek az ismeretségeken kívül számos kiváló külföldi pedagógussal való kapcsolata hatott irányítólga működésére.

E bibliográfia némi tájékoztatót nyújt ezeknek megismerésére.

REHLINGEN Antal: A' kis-gyermekek' gondviselő Intézete Budán. = Hasznos Mulatságok. 1829. 2. köt. 202—206. p.

REHLINGEN Antal: Kisdedek' ör-iskolai Intézete. = Hasznos Mulatságok. 1829. 2. köt. 106—109. p.

Magyar hazánkban a' kisdedek' gondviselésére felállított Intézeteknek eredete, gyarapodása, mostani állapotja, használata, és tulajdonságai. = Hasznos Mulatságok. 1830. 1. köt. 93—95, 99—101, 105—108. p.

A' kisgyermekóvó s' nevelő intézetek állapotja Budapesten. = Jelenkor. 1832. 441—442. p.

[BEÉLY] BRIEDL FidéL: A' kisdedővő Intézetek történetileg. = Tudománytár. 1841. 9. köt. 281—305. p.

[TAVASI] TEICHENGRÄBER Lajos: Elő- és bevezető szó. — Az első Pestalozzi emlékünnepeLy 1845-ben. A' Pestalozzi emlékkönyvvei felszólítás. — Pestalozzira vonat-

¹ Az Országos Pedagógiai Könyvtár fiatal könyvtárosa az évforduló alkalmából ajánlotta fel egy teljes BRUNSZVIK Teréz-bibliográfia összeállítására irányuló munkássága első eredményét. A szerkesztőség őszinte örömmel ad helyt az önkéntesen gyűjtött anyagnak és a lelkes bevezető soroknak.

- kozo' s részint ő általa irt eredeti levelek. — Történeti adatok 's emlékkünnepélyi figyelmeztetés. — A' kiadótól. [Adatok Brunsvik Teréz és Pestalozzi kapcsolatahoz. Pestalozzinak és feleségének a Brunsvik testvérekhez irt levelei.] = Nevelési Emléklapok. [1846.] 1. füz. I—LXIII. p.
- Pestalozzi eredeti levéltörédek. [Pestalozzinak és feleségének a Brunsvik nővérekhez intézett levelei. Ford. Tavasi Lajos.] = Nevelési Emléklapok. 1847. 3—4. füz. 174—181. p.
- KACSKOVICS Lajos: Emlékbeszéd gr. Brunsvik M[ária] T[erézia] felett. 1—2. = Pesti Napló. 1865. 117, 118. sz. 1, 2—3. p.
- [SZÁSZ Károly]: Gróf Brunswick Teréz (1775—1861.) [Irta] —á—r—. = Vasárnapi Ujság. 1869. 405—406. p.
- Brunsvik Terézia grófnő. = Magyarország és a Nagyvilág. 1871. 593—594. p.
- (D.): Brunsvik Teréz. (1775—1861.) = Fővárosi Lapok. 1871. 1156—1157. p.
- P[AULIKOVICS] L[ajos]: [Brunsvik Teréz.] (Hölgyek csarnoka. Történelmünk kiváló 14 hölgye.) = Kassa és Vidéke. 1878. 19. sz. 2—3. p.
- SEBESTYÉN Gyula: Brunswick Therézia grófnő. = Nemzeti Nőnevelés. 1880. 2. köt. 409—416. p.
- Kossuth Lajos a kiseddóvó intézetekről. Közli: Szathmáry Károly, P[éterfalvi]. = Kiseddnevelés. 1881. 209—213. p.
- (L.): Az orsz[ágos] kiseddóvó egyesület ünnepe. = Fővárosi Lapok. 1887. 2349—2350. p.
- KARACS Teréz: Két levél a „Paed. Szemle” szerkesztőjéhez. = Magyar Paedagogiai Szemle. 1888. 250—251. p.
- JAKAB Elek: Brunsvik Mária Terézia grófné emléke. [1—2.] = Magyar Salon. 15. köt. 1891. 370—384, 498—504. p.
- BINDER Laura: Brunswick Teréz. = Család és Iskola. 1897. 118—120. p.
- P[ERES] [Sándor]: Brunswick Terézia grófnő. = Kiseddnevelés. 1897. 97—100. p.
- [VAY Sarolta]: Brunswick Terézia és Veress Pálné. A gyermekvédelem és a leánynevelés apostolai. [Irta] Vayk. = Új Idők. 1899. 2. köt. 227—228. p.
- PÉTERFY Sándor: Néhány adat népnevelési egyesületeink régi történetéből. = Néptanítók Lapja. 1904. 38. sz. 9—13. p.
- (Szünóra)
- BÁNYAI Károly: Gróf Brunsvik Teréz és a kiseddóvók alapítása. = Vasárnapi Ujság. 1908. 413—415. p.
- GYERTYÁNFY István: Brunsvik Teréz. = Néptanítók Lapja. 1908. 25. sz. 10—12. p.
- (Szépirodalom.)
- LAKATOS Lajos: Brunsvik, Beethoven és Pestalozzi. = Néptanítók Lapja. 1908. 26. sz. 9—10. p.
- (b. k.): Brunsvik Teréz grófnő. Halálának ötvenedik évfordulója alkalmából. = Budapesti Hírlap. 1911. 227. sz. 31—33. p.
- HAVAS István: Brunsvik Teréz. Halálának félszázados évfordulóján. = Magyar Lányok. 1911. 246—248. p.
- PEISNER Ignác: Brunsvik Teréz grófnő. = Ország-Világ. 1911. 1339—1340. p.
- FÁBIÁN Rezsőné: Brunsvik Teréz grófnő szerelme. = Kiseddnevelés. 1912. 190—192. p.
- Beethoven „halhatatlan szerelme”. = Magyar Család. 1926. 233. p.
- CZEKE [Marianne] Miarianne: Brunsvik Teréz kiadatlan naplói és egyéb hátrahagyott iratai. = Kiseddnevelés. 1926. 319—323. p.
- Brunsvik Teréz. = Kiseddnevelés. 1927. 330. p.
- CZEKE Marianne: Korompai gróf Brunsvik Teréz. = A Jövő Utjain. 1927. 29—34. p.
- (Szemlék és Jegyzetek.)
- CZEKE Marianne: A magyar kiseddóvó 1838-ban. (Brunsvik Teréz hátrahagyott irataiból.) = Kiseddnevelés. 1927. 169—173. p.
- HAVAS István: Brunsvik Teréz. = Néptanítók Lapja. 1927. 11—12. sz. 5—9. p.
- KEMÉNY Ferenc: Irodalmi és levéltári adatok a magyarországi kiseddnevelés történetéhez. = Kiseddnevelés. 1927. 293—297. p.
- KEMÉNY Ferenc: Pestalozzi Magyarországon. = Magyar Paedagogia. 1927. 92—99. p.
- BARDÓCZ Pál: Brunsvik Teréz grófnő emlékezete. = Kiseddnevelés. 1928. 186—188. p.
- CZEKE Marianne: Brunsvik Teréz és Wertheimer József levelezése. = Kiseddnevelés. 1928. 33—36. p.
- CZEKE Marianne: Gróf Brunsvik Teréz irataiból. I. Három magyar asszony levélváltása. 2. Nőképzés és nőnevelés. 3. Nevelőképzőintézet szegényebb sorsú nemeselek jelesb tehetségű leányai számára. = Kiseddnevelés. 1928. 245—258. p.
- Emlékkünnepélyek a magyar kiseddóvás megalapításának századik évfordulóján. = Kiseddnevelés. 1928. 279—287, 316—319. p.

- IMRE Sándor: A magyar kiseddóvás századik éve. = Kiseddnevelés. 1928. 1–3. p.
 [KEMÉNY Ferenc]: A százéves magyar kiseddóvás. 1828–1928. [Irtta] (kf.). = Nép-
 tanítók Lapja. 1928. 21–22. sz. 6–7. p.
- KEMÉNY Ferenc: Töredékek egy Brunsvik-tanulmányból. = Kiseddnevelés. 1928.
 235–245. p.
- KENYERES Elemér: A magyar kiseddóvás százéves fejlődését bemutató kiállítás leírása
 és méltatása. 2. = Kiseddnevelés. 1928. 343–345. p.
- ROMAIN Rolland Brunsvik Terézről. = Kiseddnevelés. 1928. 229–232. p.
 [Száz] 100 éves a pesti angyalkert, amelyet Beethoven halhatatlan szerelmének nővére
 alapított. = Budapesti Hírlap. 1928. 79. sz. 4. p.
- SZÉKELY Gáborné: A magyar kiseddóvás százéves fejlődésének kiállítása. = Kisedd-
 nevelés. 1928. 69–72. p.
- SZÉKELY Gáborné: A magyar kiseddóvás százéves fejlődését bemutató kiállítás leírása és
 méltatása. 1. = Kiseddnevelés. 1928. 310–314. p.
- TORMAY Cécile: Brunsvik Teréz. = Kiseddnevelés. 1928. 225–227. p.
- Wertheimer József válaszevelei gróf Brunsvik Terézhez. = Kiseddnevelés. 1928. 36–41,
 72–74, 118–121, 159–161, 261–263, 306–307, 340–343, 361–371, 394–398. p.
- SZELÉNYI Ödön: Schnepfenthal és Magyarország. = Magyar Paedagogia. 1929. 179–
 191. p.
- CZEKE Marianne: Montessori-gondolatok Brunsvik Teréz naplójában. [1–2.] = Kisedd-
 nevelés. 1931. 169–176, 216–221. p.
 (Megjelent különnyomatban is.)
- REXA Dezső: Gróf Brunsvik Teréz és Pest vármegye. [1–2.] = Kiseddnevelés. 1932.
 277–282, 319–323. p.
- BENES Piroska: Külföldi hatások Brunsvik Teréz óvodájában. = Kiseddnevelés. 1933.
 313–324. p. 1934. 5–7. p.
- PRAHÁCS Margit: Gróf Brunsvik Teréz. = Magyar Női Szemle. 1935. 3–10. p.
- VÉGH József: A magyar kiseddóvónőképzés multja és jelene. 1. = Kiseddnevelés. 1935.
 10–17. p.
 (Az egész tanulmány különnyomatban is megjelent.)
- Brunsvik Teréz szobra. = Kiseddnevelés. 1937. 371–372. p.
- VÉGH József: A százéves óvónőképzés. = Magyar Tanítóképző. 1937. 394–401. p.
- KEMÉNY Ferenc: A Fröbel–Brunsvik-probléma. = Magyar Paedagogia. 1943. 137–
 146. p.
- F[ELEKI] K[OVÁCS] K[lára]: Brunsvik Teréz. = Asszonyok. [1946.] 17. sz. 19. p.
- LESTYÁN Sándor: Pestalozzi és a budai Angyalkert. = Budapest. 1946. 421–424. p.
- VINCE Ágnes: Az első magyarországi óvoda 125 éves évfordulójára. = Óvodai Nevelés.
 1953. 117–118. p.
- BENEDEK Marcell: Romain Rolland levelei Beethoven halhatatlan kedveséről. [A leve-
 leket ford.] Benedek András. = Nagyvilág. 1957. 925–935. p.
- VÁGÓ Benőné: Brunsvik Teréz, a kiseddóvás első magyar úttörője. = Köznevelés.
 1957. 180–181. p.
- FÁY Árpád: Beethoven és Brunswick Teréz parkjában. = Élet és Irodalom. 1958. 26. sz.
 11. p.
- [VÁG OTTÓ – VINCE ÁGNES]: A magyar óvodák keletkezésének kora: a reformkor. = Óvodai
 Nevelés. 1958. 181–188. p.
- KÖRNYEI Elek: A „halhatatlan kedves” rejtélye. Ismeretlen Beethoven levelek a Marton-
 vásári Múzeumban. = Nagyvilág. 1959. 1208–1211. p.
- ZIBOLEN Endre: A gyermekből lesz a nép. Brunsvik Teréz halálának 100. évfor-
 dulójára. = Köznevelés. 1961. 423–426. p.

KÖNYVEK

- A' Négy első Kisgyermeki Ór- 's Gondviselés Intézetekről melyek Magyarországon nagy-
 lelkü adományokból állittattak fel. Pest, 1832, Beimel József betűivel. 24 p.
 (SZÉCHENYI István): [Széchenyi véleménye a kiseddóvról és azoknak elterjesztésé-
 ről.] = — —: Kelet Népe. Pest, 1841. 193–201. p.
- RAPOS József: Brunsvik Teréz grófhölgynek a legnagyobb magyar honleánynak élete
 és műve; vagyis a közalapnevelés-ügy multja és jelene hazánkban. Pest, 1868,
 Kunosi és Réthy ny. 3, 470 p. 1 t.
- DÖLLE Ödön: Gr. Brunsvik Teréz. = — —: A nevelészet története. Tanítók és tanító-
 jelöltek számára. Pest, 1871. 160–164. p.

- Emlékkönyv a Brunswick Teréz grófhölgy szobrának a Magyar Nemzeti Múzeum disztermében 1871-diki november 5-dikén történt ünnepélyes leleplezéséről. Kiad. a Szoborbizottság. Pest, 1871, Deutsch ny. 52 p.
- BIKI Károly: Brunswick-Teréz. 1775—1861. = Női arcképek a történelemből. Nőnevelők számára. [!Debreczen.] Bebrezen, 1873. 56—58. p.
- MAYER Miksa: Gr. Brunswick Teréz. = Néptanítók Ismerettára. 1. köt. Szerk. Molnár Aladár. Pest, 1873. 367—369. p.
- MOLNÁR László: Pestalozzi eszméinek terjesztői, az első anygalkert, gróf Brunswick Teréz, Váradi Szabó János, Rapos József, dr. Tavassy, Wargha. = — —: A nevelés történelme. Tanító és nőtanító-képezdek számára. Bp. 1876. 138—142. p.
- SZATHMÁRY Károly, P[éterfalvi]: Emlékirat a magyarországi kisdednevelés nevezetesebb mozzanatairól. Bp. 1878, m. kir. Egyet. Könyvny. 16 p.
- KISS Áron: Brunswick Teréz. = Verédy Károly: Paedagogiai encyclopaedia különös tekintettel a népoktatás állapotára. Bp. 1886. 104—105. p.
- SZATHMÁRY Károly, P[éterfalvi]: A magyar kisdednevelés és nevelés rövid története. Bp. 1887, Pesti Könyvny. 172 p. 1 t.
- [Széchenyi István levele] gróf Brunswick Therese kisasszonyhoz. Pozsony, 1835, október 21-én. = Majláth Béla: Gróf Széchenyi István levelei. 2. köt. Bp. 1890. 139. p.
- MORLIN Emil: A magyar kisdednevelés multja és jelene. Bp. 1896, Lampel R. (Wodianer F. és fiai.) 143 [2] p.
- HAVAS István: Brunswick Teréz grófnő. (1775—1861.) = Körösi Henrik—Szabó László: Az elemi népoktatás enciklopédiája. 1. köt. Bp. 1911. 185—187. p.
- SZÁMORD Ignác: Brunswick Teréz grófnő. — Angyalkertek. = — —: Kisdednevelés és módszertan a római katolikus kisdednevelőképző-intézetek és családok számára I. r. 3. kiad. Bp. 1915. 24—27. p.
- CZEKE Marianne—RÉVÉSZ Margit: Gróf Brunsvik Teréz élet- és jellemrajza. Brunsvik Teréz: Emlékiratai. Ford. Petrich Béla. Bp. 1926, Kisdednevelés. 108. p. 1 t.
- MOLNÁR Oszkár: Dr. Czeke Marianne és dr. H. Révész Margit: Gróf Brunsvik Teréz élet- és jellemrajza. Emlékiratai. Fordította: dr. Petrich Béla. Budapest, 1926. A „Kisdednevelés” kiadása. 108 l. Ára 2.40 P. = Magyar Tanítóképző. 1927. 118—119. p.
- RADÁK Olga: Gróf Brunsvik Teréz élet- és jellemrajza. Írták: Dr. Czeke Marianne és Dr. H. Révész Margit. Gróf Brunsvik Teréz emlékiratai. Fordította: Dr. Petrich Béla. Budapest, 1926. A Kisdednevelés kiadása. = Magyar Paedagogia. 1928. 105—107. p. (Irodalom.)
- KORNIS Gyula: A magyar művelődés eszményei. 1—2. köt. Bp. 1927, Egyet. Ny. 2 db.
- PAPP Viktor: Beethoven [Ludwig van] és Brunsvikék. = — —: Beethoven és a magyarok. Bp. 1927. 17—49. p. (Illusztrált.)
- ROLLAND, Romain: A Brunsvik nővérek és unokatestvérük, a Mondschein szonáta Giuliettájá. = — —: Beethoven [Ludwig van]: A nagy teremtő korszakok. Ford. Benedek Marcell. Bp. [1927.] 283—328. p. (Megjelent még rövidítve a Kisdednevelés 1929. évi 10. számában K. F. E. fordításában.)
- JÁSZAYNÉ HOLCZER Magda—LINTNERNÉ FITTLER Vilma—HÉJJ Erzsébet: Brunsvik Teréz grófnő áldott emlékének ajánlva óvodai ünnepség az első magyar „Angyalkert” megalapításának századik évfordulójára. 1828—1928. Pécs, 1928, Dunántúl Egyet. ny. 15. p.
- BENES Piroska: Gräfin Therese Brunsvik und die Kleinkindererziehung ihrer Zeit. Szeged, 1932. Városi ny. 169 p. (Symposion-könyvek 16.)
- CZEKE Marianne: Brunsvik Teréz. = Magyar Pedagógiai Lexikon. 1. köt. (Bp. 1933.) 258—263. p.
- Brunsvik Teréz. (1775—1861.) = A kisdednevelés története. Kézirat. Bp. 1935. 36—39. p.
- CZEKE Marianne: Gróf Brunsvik Teréz ősei és oldalági rokonsága. Adatok a grófi Brunsvik-család történetéhez. Bp. 1935, [Arany ny.] 47. p. (Magyar Női Szemle Könyvtára I.)
- VÉGH József: A budapesti [magyar] Kir[ályi] Állami Óvónőképző-Intézet százéves története. Pécs, [1937?], Egyet. Könyvk. és ny. 134 [3] p. 14 t.
- Brunsvik Teréz grófnő naplói és feljegyzései. Szerk. és a bev. tanulmányt írta: Czeke Marianne. 1. köt. Kiad. a Magyar Történelmi Társulat. Bp. 1938, (Sárkány ny.) CCCCL, 447 p. 3 t. (Magyarország újabbbkori történetének forrásai.)

- DÁNIEL Anna: Angyalkert. (Brunsvik Teréz élete.) Ifjúsági regény. Biczó András rajzaival. Bp. 1940, Dante. 133 p.
- DRASKOVITS Pál: A magyar kisednevelés és kisedóvónőképzés története és jelen állapota. Szombathely. 1940, Pauly ny. 144 p. 3 t.
(Közlemények a szegedi Ferenc József Tudományegyetem Pedagógiai Lélektani Intézetéből. 40. sz.)
- SÁFRÁN Györgyi: A XIX. század magyar nőnevelése és a tanítónőképzés. = — —: Zirzen Janka és az egységes magyar nőnevelés kérdése. Szeged, 1942. 5—10. p.
(A m. kir. Horthy M. Tudományegyetem Pedagógiai Intézetének közleményei. 4.)
- (VINCZE László): Az intézményes iskoláskor előtti nevelés kialakulása Magyarországon. = — —: A magyar óvodai nevelés története az óvónőképzők III. osztálya számára. Átdolg. Vág Ottó. Bp. (1957.) 3—9. p.
- KÖRNYEI Elek: Beethoven [Ludwig van] Martonvásáron. Székesfehérvár, 1958, Székesfehérvári ny. 61 p. 8 t.
([Székesfehérvár] István Király Múzeum közleményei. B. sor. 16—17.)
Német nyelven is.
- FÁY Árpád: Környei Elek: Beethoven Martonvásáron. = Élet és Irodalom. 1958. 30. sz. 10 p.
(Ismeretés.)
- Nagy magyar nőnevelők. (Brunsvik Teréz. Teleky Blanka.) [Bp. 1959.] Kossuth K. soksz. 8 p.
- VÁG Ottó: Az óvodai nevelés kialakulása Magyarországon. = — —: Az óvodai nevelés kialakulása. Bp. 1959. 92—115. p. III.
(Neveléstörténeti Könyvtár:)
- (KÖRNYEI Elek): Beethoven [Ludwig van] és Martonvásár. (Ill. Áron Nagy Lajos. Fényképek: Huba László.) [Kiad. a] Fejér Megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatala. Bp. 1960, Közdk, Athenaeum ny. 111 p.
- (VÁG Ottó): Az óvodai nevelés kialakulása Magyarországon. = — —: Az óvodai nevelés története az óvónőképző intézetek számára. Bp. (1960.) 77—86. p.
- SZÉKELY Julia: A halhatatlan Brunsvik Teréz. = — —: A halhatatlan kedves. Regény. Bp. 1961. 397—476. p.

Нандор Хорански мл.:

ЖИЗНЬ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ТЕРЕЗИИ БРУНСВИК В ЗЕРКАЛЕ БИБЛИОГРАФИИ

Прошло сто лет со дня смерти *Терезии Брунsvик*, основоположницы первых детских садов и начинательницы подготовки воспитательниц в Венгрии. По поводу этой годовщины один из библиотекарей Государственной Педагогической Библиотеки публикует список важнейших произведений, посвященных деятельности Терезии Брунsvик.

Nándor Horánszky jr.:

THE LIFE AND ACTIVITY OF TERÉZ BRUNSVIK AS REFLECTED IN THE BIBLIOGRAPHY

On the centenary of the death of *TERÉZ BRUNSVIK* the founder of the first infant-school and the pioneer of the training schools for kindergarten teachers in Hungary, a librarian of the National Pedagogic Library publishes a list of the most important works dealing with her life and activity.